

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

23. února 2010 *

Ve věci C-480/08,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná rozhodnutím Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Spojené království) ze dne 10. října 2008, došlým Soudnímu dvoru dne 7. listopadu 2008, v řízení

Maria Teixeira

proti

London Borough of Lambeth,

Secretary of State for the Home Department,

* Jednací jazyk: angličtina.

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení V. Skouris, předseda, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot a P. Lindh, předsedové senátů, C. W. A. Timmermans, A. Rosas (zpravodaj), K. Schiemann, P. Kūris, E. Juhász, L. Bay Larsen, T. von Danwitz a A. Arabadžev, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,
vedoucí soudní kanceláře: K. Malacek, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 2. září 2009,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za M. Teixeira R. Gordonem, QC, a A. Berryem, barrister, zmocněnými N. Clarkson, solicitor,
- za London Borough of Lambeth T. Vanheganem, barrister,
- za vládu Spojeného království V. Jackson, jako zmocněnkyní, ve spolupráci s C. Lewisem, QC,

- za dánskou vládu J. Liisbergem a R. Holdgaardem, jako zmocněnci,
- za portugalskou vládu L. Fernandesem a M. F. Pinheiro, jako zmocněnci,
- za Komisi Evropských společenství D. Maidani a M. Wilderspinem, jako zmocněnci,
- za Kontrolní úřad ESVO N. Fengerem, jakož i L. Armati a I. Hauger, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 20. října 2009,

vydává tento

Rozsudek

- ¹ Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 12 nařízení Rady (EHS) č. 1612/68 ze dne 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství (Úř. věst. L 257, s. 2; Zvl. vyd. 05/01, s. 15), ve znění nařízení Rady (EHS) č. 2434/92 ze dne 27. července 1992 (Úř. věst. L 245, s. 1; Zvl. vyd. 05/02, s. 69, dále jen „nařízení č. 1612/68“), a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení

směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS (Úř. věst. L 158, s. 77; Zvl. vyd. 05/05, s. 46, a opravy Úř. věst. 2004, L 229, s. 35, Úř. věst. 2005, L 197, s. 34, a Úř. věst. 2007, L 204, s. 28).

- ² Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi M. Teixeira na straně jedné a London Borough of Lambeth (městská část Lambeth v Londýně) a Secretary of State for the Home Department na straně druhé ve věci zamítnutí žádosti M. Teixeira o příspěvek na bydlení uvedenou městskou částí.

Právní rámec

Právní úprava Evropské unie

- ³ Pátý bod odůvodnění nařízení č. 1612/68 zní takto:

„vzhledem k tomu, že za tím účelem, aby právo volného pohybu mohlo být vykonáváno za objektivních podmínek svobody a důstojnosti, musí být fakticky i právně zajištěna rovnost zacházení ve všech věcech, které se týkají vlastního výkonu zaměstnání a přístupu k bydlení, a rovněž odstraněny překážky mobility pracovníků, zejména pokud jde o právo pracovníka, aby jej doprovázela jeho rodina, a podmínky začlenění této rodiny do prostředí hostitelské země.“

4 Článek 10 nařízení č. 1612/68 stanovil:

„1. Právo usadit se společně s pracovníkem, který je státním příslušníkem jednoho členského státu a je zaměstnán na území jiného členského státu, mají bez ohledu na své státní občanství tyto osoby:

- a) jeho manžel nebo manželka a jejich potomci mladší 21 let nebo na něm závislí;
- b) příbuzní ve vzestupné linii pracovníka a jeho manžela nebo manželky, kteří jsou na nich závislí.

2. Členské státy umožní přijetí všech rodinných příslušníků, na které se nevztahuje ustanovení odstavce 1 a kteří jsou závislí na výše uvedeném pracovníkovi nebo s ním žijí v zemi posledního pobytu ve společné domácnosti.

3. Pro použití odstavců 1 a 2 musí mít pracovník pro svou rodinu ubytování, které se považuje za obvyklé pro tuzemské pracovníky v regionu, kde je zaměstnán, aniž by toto ustanovení mohlo vést k diskriminaci mezi vlastními pracovníky a pracovníky z jiných členských států.“

5 Článek 11 nařízení č. 1612/68 stanovil:

„Manžel nebo manželka a děti mladší 21 let nebo závislí na státním příslušníkovi členského státu, který vykonává na území jiného členského státu zaměstnání nebo

samostatně výdělečnou činnost, jsou oprávněni k přístupu k jakémukoli zaměstnání na celém území stejného státu, a to i pokud nejsou státními občany žádného členského státu.“

6 Články 10 a 11 nařízení č. 1612/68 byly zrušeny s účinkem od 30. dubna 2006 na základě čl. 38 odst. 1 směrnice 2004/38.

7 Článek 12 nařízení č. 1612/68, který nenáleží mezi ustanovení tohoto nařízení zrušená směrnicí 2004/38, stanoví:

„Děti státního příslušníka členského státu, který je nebo byl zaměstnán na území jiného členského státu, mají přístup k obecnému, učňovskému a odbornému vzdělání za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu, pokud tyto děti mají bydliště na jeho území.

Členské státy budou podporovat podněty umožňující těmto dětem získávat uvedené vzdělání za co nejlepších podmínek.“

8 Třetí a šestnáctý bod odůvodnění směrnice 2004/38 zní takto:

„(3) Občanství Unie by mělo představovat základní postavení státních příslušníků členských států při výkonu jejich práva volného pohybu a pobytu. Je proto nezbytné kodifikovat a revidovat stávající nástroje Společenství, které se

zaměřují samostatně na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a na studenty a další osoby bez zaměstnání, aby se právo volného pohybu a pobytu všech občanů Unie zjednodušilo a posílilo.

[...]

- (16) Osoby požívající práva pobytu by neměly být vyhoštěny, pokud nepředstavují nepřiměřenou zátěž pro systém sociální pomoci hostitelského členského státu. Vyhoštění ze země by tedy nemělo být automatickým důsledkem využití systému sociální pomoci. Hostitelský členský stát by měl posuzovat, zda se nejedná o dočasné potíže, a při posuzování, zda se příjemce pomoci stal nepřiměřenou zátěží pro systém sociální pomoci a zda by měl být vyhoštěn, zohlednit délku pobytu, osobní poměry a objem poskytované pomoci. Zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné či uchazeči o zaměstnání, jak byli definováni Soudním dvorem, by v žádném případě neměli být vyhoštěni, s výhradou případů odůvodněných veřejným pořádkem nebo veřejnou bezpečností.“

- 9 Článek 7 směrnice 2004/38 upravuje právo pobytu po dobu delší než tři měsíce občanů Unie v členském státě, jehož nejsou státními příslušníky. Podle odstavce 1 tohoto článku:

„Všichni občané Unie mají právo pobytu na území jiného členského státu po dobu delší než tři měsíce, pokud:

- a) jsou v hostitelském členském státě zaměstnanými osobami nebo osobami samostatně výdělečně činnými; nebo

- b) mají pro sebe a své rodinné příslušníky dostatečné prostředky, aby se po dobu svého pobytu nestali zátěží pro systém sociální pomoci hostitelského členského státu, a jsou účastníky zdravotního pojištění, kterým jsou v hostitelském členském státě kryta všechna rizika; nebo

- c) – jsou zapsáni u soukromého či veřejného subjektu, akreditovaného nebo financovaného hostitelským členským státem v souladu s jeho právními předpisy nebo správní praxí z prvotního důvodu studia, včetně odborné přípravy, a
 - jsou účastníky zdravotního pojištění, kterým jsou v hostitelském členském státě kryta všechna rizika, a prohlášením nebo jiným podobným prostředkem podle své volby ujistí příslušný vnitrostátní orgán, že mají dostatečné prostředky pro sebe a své rodinné příslušníky, aby se po dobu jejich pobytu nestali zátěží pro systém sociální pomoci hostitelského členského státu; nebo

- d) jsou rodinnými příslušníky doprovázejícími nebo následujícími občana Unie, který splňuje podmínky uvedené v písmenech a), b) nebo c).“

¹⁰ Článek 12 směrnice 2004/38, nadepsaný „Zachování práva pobytu rodinných příslušníků v případě smrti nebo odjezdu občana Unie“, ve svém odstavci 3 stanoví:

„Odjezd občana Unie z hostitelského členského státu nebo jeho smrti nevede až do ukončení studia jeho dětí ke ztrátě práva pobytu jeho dětí ani rodiče, který o děti

skutečně pečuje, bez ohledu na jejich státní příslušnost, pobývají-li tyto děti v hostitelském členském státě a jsou zapsány ve vzdělávacím zařízení za účelem studia.“

- 11 Článek 16 uvedené směrnice stanoví, že právo trvalého pobytu v hostitelském členském státě mají občané Unie, kteří tam nepřetržitě legálně pobývají po dobu pěti let.
- 12 Článek 24 odst. 1 směrnice 2004/38 zejména stanoví, že všichni občané Unie, kteří pobývají na základě této směrnice na území hostitelského členského státu, požívají v oblasti působnosti Smlouvy stejného zacházení jako státní příslušníci tohoto členského státu.
- 13 Jak vyplývá z čl. 40 odst. 1 prvního pododstavce směrnice 2004/38, členské státy měly povinnost uvést v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 30. dubna 2006.

Vnitrostátní právní úprava

- 14 Ustanovení směrnice 2004/38 byla provedena do právního řádu Spojeného království nařízením z roku 2006 o imigraci (Evropský hospodářský prostor) [Immigration (European Economic Area) Regulations 2006].
- 15 Co se týče příspěvku na bydlení, zákon z roku 1996 o bydlení (Housing Act 1996) ve svém oddíle VII upravuje příspěvek na bydlení pro oprávněné osoby, jež jsou bezdomovci a jež splňují určité podmínky.

- 16 Podrobnosti tohoto příspěvku jsou popsány v nařízení z roku 2006 o poskytování příspěvku na bydlení a příspěvku v bezdomovectví (Anglie) [Allocation of Housing and Homelessness (Eligibility) (England) Regulations 2006].
- 17 Podle údajů předkládacího rozhodnutí musí žadatel k tomu, aby měl nárok na příspěvek na bydlení na základě článku 6 posledně uvedeného nařízení, který se týká osob přicházejících ze zahraničí, jež nepodléhají imigrační kontrole, požívat práva pobytu a mít obvyklé bydliště ve Spojeném království.
- 18 V tomto kontextu musejí být za nositele práva pobytu ve Spojeném království považováni vedle britských státních příslušníků zejména státní příslušníci členských států, kteří vykonávají na základě práva Unie právo vstoupit na území Spojeného království a dlouhodobě tam pobývat.
- 19 Z relevantních vnitrostátních ustanovení vyplývá, že nárok na příspěvek na bydlení M. Teixeira závisí na otázce, zda posledně uvedené přísluší právo pobytu ve Spojeném království přiznané právem Unie.

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 20 Maria Teixeira, portugalská státní příslušnice, přicestovala do Spojeného království v roce 1989 se svým manželem, rovněž portugalským státním příslušníkem, a pracovala v tomto členském státě mezi roky 1989 a 1991. Jejich dcera Patricia se tam narodila dne 2. června 1991. Maria Teixeira a její manžel se později rozvedli, avšak oba zůstali ve Spojeném království.

- 21 Po roce 1991 byla M. Teixeira několikrát přechodně zaměstnána ve Spojeném království. Maria Teixeira nevykonávala výdělečnou činnost v době, kdy Patricia zahájila svou školní docházku ve Spojeném království, avšak pracovala během různých období, během nichž její dcera navštěvovala školu. Poslední zaměstnání, které ve Spojeném království vykonávala, sahá do počátku roku 2005.
- 22 Dne 13. června 2006 rozhodl soud, že Patricia musí bydlet s otcem, ale že může mít s matkou takový kontakt, jaký si bude přát. V listopadu 2006 se Patricia zapsala na odbornou školu se zaměřením péče o dítě ve Vauxhall Learning Centre v Lambeth. V březnu 2007 začala žít se svou matkou.
- 23 Dne 11. dubna 2007 požádala M. Teixeira o příspěvek na bydlení pro bezdomovce na základě oddílu VII zákona z roku 1996 o bydlení. Na podporu tvrzení, že jí svědčí právo pobytu ve Spojeném království, se opírala zejména o článek 12 nařízení č. 1612/68, jak byl vyložen Soudním dvorem v rozsudku ze dne 17. září 2002, Baumbast a R (C-413/99, Recueil, s. I-7091).
- 24 Příslušný úředník London Borough of Lambeth měl za to, že M. Teixeira nemůže mít nárok na příspěvek na bydlení, a v důsledku toho její žádost zamítl.
- 25 Maria Teixeira toto zamítavé rozhodnutí napadla u úředníka pověřeného přezkoumáváním opravných prostředků, který původní rozhodnutí potvrdil, jelikož měl za to, že článek 12 nařízení č. 1612/68 byl pozměněn směrnicí 2004/38 a že M. Teixeira nemůže s ohledem na to, že není hospodářsky soběstačná, uplatňovat nárok na získání práva pobytu na základě tohoto článku.

26 Maria Teixeira podala proti tomuto rozhodnutí žalobu u County Court.

27 Před tímto soudem M. Teixeira uznala, že jí nepřísluší právo pobytu na základě čl. 7 odst. 1 směrnice 2004/38, že nesplňuje podmínky stanovené v čl. 7 odst. 3 této směrnice pro to, aby mohla být považována za osobu, která si zachovala postavení zaměstnané osoby, a že nemá právo trvalého pobytu na základě článku 16 uvedené směrnice.

28 Tvrdila, že jediným důvodem, na jehož základě se domnívá, že je oprávněna domáhat se práva pobytu ve Spojeném království, je skutečnost, že její dcera tam získává vzdělání a má samostatné právo pobytu vyplývající z článku 12 nařízení č. 1612/68, jak je vykládán Soudním dvorem ve výše citovaném rozsudku Baumbast a R, a že od března 2007 o svou dceru skutečně pečuje.

29 Jelikož County Court její žalobu zamítl rozsudkem ze dne 16. listopadu 2007, M. Teixeira podala proti tomuto rozsudku odvolání k předkládajícímu soudu.

30 U tohoto soudu M. Teixeira zejména poukazuje na to, že její dcera má samostatné právo pobytu ve Spojeném království na základě článku 12 nařízení č. 1612/68, že ona sama má rovněž právo pobytu v tomto členském státě, jelikož skutečně pečuje o svou dceru, a že není vyžadováno, aby dítě nebo osoba, která o něj pečuje, byly schopny zabezpečit svou obživu k tomu, aby jim příslušelo právo pobytu na základě uvedeného článku 12.

31 Odpůrci v původním řízení tvrdí, že směrnice 2004/38 nyní vymezuje podmínky upravující právo pobytu v členských státech občanů Unie a jejich rodinných příslušníků, takže výkon jakéhokoliv práva pobytu, i když vyplývá z článku 12 nařízení č. 1612/68, předpokládá, že dotyčné osoby splňují podmínky pobytu uvedené v této

směrnici. Jelikož M. Teixeira sama uznala, že nesplňuje podmínky, kterým články 7 a 16 uvedené směrnice podřizují přiznání práva pobytu, došel London Borough of Lambeth důvodně k závěru, že nenabyla tohoto práva, a tudíž nemůže mít nárok na příspěvek na bydlení.

32 Podpůrně odpůrci v původním řízení poukazují na to, že pokud M. Teixeira může vyplývat právo pobytu z článku 12 nařízení č. 1612/68, přestože nesplňuje podmínky stanovené směrnicí 2004/38, pak toto právo předpokládá, že je odvolatelka v původním řízení schopna zabezpečit svou obživu, přičemž tomu tak není. Krom toho právo pobytu přiznané rodiči, který pečuje o dítě, zaniká ke dni, v němž dítě dosáhne věku 18 let. Konečně vzhledem k tomu, že M. Teixeira neměla postavení zaměstnané osoby, když její dcera zahájila školní docházku, a že poté byla jen několikrát krátkodobě zaměstnána, nemůže se důvodně domáhat práva pobytu pouze s ohledem na skutečnost, že její dcera získává vzdělání.

33 Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division), který již předložil Soudnímu dvoru předběžnou otázku ve věci, v níž byl vydán rozsudek z dnešního dne Ibrahim a Secretary of State for the Home Department (C-310/08, Sb. rozh. s. I-1065), která se týká práva pobytu rodiče, který nemá postavení občana Unie, avšak jeho děti mají dánskou státní příslušnost a získávají vzdělání ve Spojeném království, se ve věci v původním řízení rovněž rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„V situaci, kdy

– občan Unie vstoupil na území Spojeného království,

- občan Unie pracoval během určitých období ve Spojeném království,
 - občan Unie přestal pracovat, avšak neopustil Spojené království,
 - občan Unie si nezachoval postavení zaměstnané osoby a nemá právo pobytu podle článku 7 směrnice 2004/38 [...] ani právo trvalého pobytu podle článku 16 téže směrnice,
 - dítě tohoto občana Unie zahájilo školní docházku v době, kdy občan Unie nepracoval, avšak dítě dále získávalo vzdělání ve Spojeném království v obdobích, kdy občan Unie pracoval ve Spojeném království,
 - občan Unie je rodičem, který skutečně pečuje o své dítě, a
 - občan Unie a jeho dítě nejsou schopni zabezpečit svou obživu:
- 1) požívá občan Unie práva pobytu ve Spojeném království pouze tehdy, pokud splňuje podmínky stanovené směrnicí 2004/38 [...]?

nebo

- 2) a) požívá občan Unie práva pobytu vyplývajícího z článku 12 nařízení [...] č. 1612/68 [...], jak jej vykládá Soudní dvůr, aniž by musel splňovat podmínky stanovené směrnicí 2004/38 [...]?

a

- b) pokud ano, musí mít dostatečné prostředky k tomu, aby se po dobu předpokládaného pobytu nestal zátěží pro systém sociální pomoci hostitelského členského státu, jakož i zdravotní pojištění, kterým jsou v hostitelském členském státě kryta všechna rizika?

- c) pokud ano, musí jeho dítě zahájit školní docházku v době, kdy byl občan Unie pracovníkem, aby měl tento občan Unie právo pobytu vyplývající z článku 12 nařízení [...] č. 1612/68 [...], jak jej vykládá Soudní dvůr, nebo postačí, aby byl občan Unie pracovníkem v určitých obdobích poté, co dítě zahájilo školní docházku?

- d) zaniká právo pobytu občana Unie, jehož požívá z důvodu, že skutečně pečuje o dítě, jež získává vzdělání, okamžikem, kdy dítě dovrší 18 let?

- 3) Je-li odpověď na první otázku kladná, je situace odlišná za takových okolností, jako jsou okolnosti projednávané věci, kdy dítě zahájilo školní docházku přede dnem, ke

kterému měla být členskými státy provedena směrnice 2004/38 [...], avšak matka se stala rodičem skutečně pečujícím o dítě a uplatnila právo pobytu z tohoto titulu až v březnu 2007, tedy až po datu, kdy směrnice měla být provedena?“

K předběžným otázkám

K první otázce a druhé otázce pod písm. a)

³⁴ Podstatou první otázky a druhé otázky pod písm. a) předkládajícího soudu, které je třeba přezkoumat společně, je, zda se za takových okolností, jako jsou okolnosti v původním řízení, může státní příslušník členského státu, který byl zaměstnán na území jiného členského státu, v němž jeho dítě získává vzdělání, ve svém postavení rodiče, který skutečně pečuje o toto dítě, dovolávat pouze na základě článku 12 nařízení č. 1612/68 práva pobytu v posledně uvedeném členském státě, aniž by musel splňovat podmínky stanovené ve směrnici 2004/38, nebo zda mu může být přiznáno právo pobytu pouze tehdy, pokud uvedené podmínky splňuje.

³⁵ Článek 12 nařízení č. 1612/68 přiznává dětem státního příslušníka členského státu, který je nebo byl zaměstnán na území jiného členského státu, právo na přístup k obecnému, učňovskému a odbornému vzdělání za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu, pokud tyto děti mají bydliště na jeho území.

³⁶ Ve výše citovaném rozsudku Baumbast a R přiznal Soudní dvůr v souvislosti s právem na přístup ke vzdělání stanoveným v článku 12 nařízení č. 1612/68 a za určitých podmínek právo pobytu dítěti migrujícího pracovníka nebo bývalého migrujícího

pracovníka, pokud si toto dítě přeje získat vzdělání v hostitelském členském státě, jakož i odpovídající právo pobytu rodiči, který o toto dítě skutečně pečuje.

37 Soudní dvůr tak zaprvé rozhodl, že děti občana Unie, které se usadily v členském státě, zatímco jejich rodič v tomto členském státě vykonával práva pobytu jakožto migrující pracovník, mají právo zde pobývat, aby zde mohly získat obecné vzdělání v souladu s článkem 12 nařízení č. 1612/68. Skutečnost, že se rodiče dotčených dětí v mezidobí rozvedli, a skutečnost, že rodič, který vykonával práva pobytu jakožto migrující pracovník, již nevykonává hospodářskou činnost v hostitelském členském státě, nemají v tomto ohledu žádný vliv (viz v tomto smyslu výše citovaný rozsudek Baumbast a R, bod 63).

38 Zadruhé Soudní dvůr rovněž rozhodl, že jestliže děti mají na základě článku 12 nařízení č. 1612/68 právo pokračovat ve školní docházce v hostitelském členském státě, zatímco rodičům zajišťujícím péči o ně hrozí, že ztratí svá práva pobytu, odepřít uvedeným rodičům možnost pobývat v hostitelském členském státě po dobu školní docházky jejich dětí může tyto děti zbavit práva, které jim bylo přiznáno zákonodárcem Unie (viz v tomto smyslu výše citovaný rozsudek Baumbast a R, bod 71).

39 Poté, co Soudní dvůr v bodě 72 uvedeného rozsudku Baumbast a R připomenul, že nařízení č. 1612/68 je třeba vykládat ve světle požadavku na respektování rodinného života stanoveného v článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950, došel v bodě 73 téhož rozsudku k závěru, že právo přiznané článkem 12 tohoto nařízení dítěti migrujícího pracovníka plnit za co nejlepších podmínek školní docházku v hostitelském členském státě má nutně za následek to, že uvedené dítě má právo být doprovázeno osobou skutečně o ně pečující, a proto tato osoba může pobývat s tímto dítětem v tomto členském státě po dobu jeho studií.

40 Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že vnitrostátní soud se táže, zda jsou práva, která byla takto přiznána dítěti a rodiči, který o něj skutečně pečuje, založena pouze na článku 12 nařízení č. 1612/68, nebo na použití ustanovení článků 10 a 12 téhož nařízení ve vzájemném spojení.

41 V posledně uvedeném případě se vzhledem k tomu, že uvedený článek 10 byl zrušen a nahrazen pravidly stanovenými ve směrnici 2004/38, předkládající soud táže, zda se výklad podaný ve výše citovaném rozsudku Baumbast a R použije i po vstupu směrnice 2004/38 v platnost a zda právo pobytu osoby, která skutečně pečuje o dítě, nyní nepodléhá podmínkám výkonu práva pobytu stanoveným touto směrnicí.

42 Co se týče takové osoby, jako je odvolatelka v původním řízení, která přestala pracovat a nezachovala si postavení zaměstnané osoby, vyplývají tyto podmínky z čl. 7 odst. 1 písm. b) směrnice 2004/38, podle kterého má státní příslušník členského státu právo pobytu na území jiného členského státu po dobu delší než tři měsíce, aniž by vykonával hospodářskou činnost, pokud má pro sebe a své rodinné příslušníky dostatečné prostředky a je účastníkem zdravotního pojištění, kterým jsou v hostitelském členském státě kryta všechna rizika.

43 V tomto kontextu je třeba přezkoumat, zda, jak tvrdí M. Teixeira, portugalská vláda, Komise Evropských společenství a Kontrolní úřad ESVO, i po vstupu směrnice 2004/38 v platnost umožňuje článek 12 nařízení č. 1612/68 přiznat právo pobytu osobě, která v hostitelském členském státě skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, jež získává vzdělání na území tohoto státu.

44 Zprvce právo dtí migrujících pracovníků na rovné zacházení v přístupu ke vzdělání na základě článku 12 nařízení č. 1612/68 mají pouze dti, které mají bydliště na území členského státu, v němž jeden z jejich rodičů je nebo byl zaměstnán.

45 Přístup ke vzdělání tak závisí na předchozím usazení dtěte v hostitelském členském státě. Dtí, které se usadily v hostitelském členském státě v postavení rodinných příslušníků migrujícího pracovníka, stejně jako – jak na to poukázala generální advokátka v bodě 39 svého stanoviska – dtě migrujícího pracovníka, které, tak jako dcera M. Teixeira ve věci v původním řízení, má bydliště od svého narození v členském státě, v němž jeho otec nebo jeho matka jsou nebo byli zaměstnáni, se mohou v tomto státě dovolávat práva na přístup ke vzdělání.

46 Na rozdíl od toho, co tvrdí London Borough of Lambeth, jakož i vláda Spojeného království a dánská vláda, článek 12 nařízení č. 1612/68, jak byl vyložen Soudním dvorem ve výše citovaném rozsudku Baumbast a R, umožňuje přiznat dtěti v souvislosti s jeho právem na přístup ke vzdělání samostatné právo pobytu. Konkrétně výkon práva na přístup ke vzdělání nepodléhal podmínce, aby si dtě po celou dobu svých studií zachovalo specifické právo pobytu na základě čl. 10 odst. 1 písm. a) uvedeného nařízení v době, kdy bylo toto ustanovení ještě v platnosti.

47 V bodech 21 až 24 svého rozsudku ze dne 4. května 1995, Gaal (C-7/94, Sb. rozh. s. I-1031), odmítl Soudní dvůr argumentaci, že existuje úzká souvislost mezi články 10 a 11 nařízení č. 1612/68 na straně jedné a článkem 12 téhož nařízení na straně druhé, takže by toto posledně uvedené ustanovení přiznávalo právo na rovné zacházení v přístupu ke vzdělání v hostitelském členském státě pouze dětem, které splňují podmínky stanovené v těchto člancích 10 a 11. V bodě 23 uvedeného rozsudku Gaal Soudní dvůr výslovně poukázal na to, že článek 12 neobsahuje žádný odkaz na uvedené články 10 a 11.

- 48 Bylo by totiž v rozporu s kontextem článku 12 nařízení č. 1612/68, jakož i účelem, který tento článek sleduje, podmínit výkon práva na přístup ke vzdělání existencí samostatného práva pobytu dítěte posuzovaného s ohledem na jiná ustanovení téhož nařízení (viz v tomto smyslu výše citovaný rozsudek Gaal, bod 25).
- 49 Z toho plyne, že jakmile dítě nabylo právo na přístup ke vzdělání, které mu vyplývá z článku 12 uvedeného nařízení z důvodu, že se usadilo na území členského státu, v němž jeden z jeho rodičů je nebo byl zaměstnán, svědčí tomuto dítěti i nadále právo pobytu a nemůže být již zpochybněno nesplněním podmínek, které byly stanoveny v článku 10 téhož nařízení.
- 50 Zadruhé právo dětí na rovné zacházení co se týče přístupu ke vzdělání nezávisí na okolnosti, zda si jejich otec nebo matka zachovává postavení migrujícího pracovníka v hostitelském členském státě. Jak vyplývá ze samotného znění uvedeného článku 12, toto právo se neomezuje na děti migrujících pracovníků a použije se rovněž na děti bývalých migrujících pracovníků.
- 51 V bodě 69 výše citovaného rozsudku Baumbast a R Soudní dvůr ostatně výslovně uvedl, že článek 12 nařízení č. 1612/68 má zvláště zajistit, aby děti pracovníka, který je státním příslušníkem členského státu, mohly, i když již tento pracovník nevykonává výdělečnou činnost v hostitelském členském státě, zahájit a podle okolností dokončit svou školní docházku v tomto posledně uvedeném členském státě.
- 52 Podle ustálené judikatury článek 12 nařízení č. 1612/68 pouze vyžaduje, aby dítě žilo se svými rodiči nebo s jedním z nich v členském státě v době, kdy v něm alespoň jeden z jeho rodičů pobýval v postavení pracovníka (rozsudky ze dne 21. června 1988, Brown, 197/86, Recueil, s. 3205, bod 30, a výše citovaný Gaal, bod 27).

- 53 Článek 12 nařízení č. 1612/68 tak musí být použit samostatně ve vztahu k ustanovením práva Unie, která výslovně upravují podmínky výkonu práva pobytu v jiném členském státě.
- 54 Samostatné použití článku 12 nařízení č. 1612/68 ve vztahu k článku 10 téhož nařízení, který je dnes zrušen, tvořilo základ judikatury Soudního dvora připomenuté v bodech 37 až 39 tohoto rozsudku a nebylo zpochybněno vstupem směrnice 2004/38 v platnost.
- 55 London Borough of Lambeth, jakož i vláda Spojeného království a dánská vláda tvrdí, že směrnice 2004/38 je od svého vstupu v platnost jediným základem podmínek upravujících výkon práva pobytu v členských státech pro občany Unie a jejich rodinné příslušníky, a že v důsledku toho již nyní nelze odvozovat z článku 12 nařízení č. 1612/68 žádné právo pobytu.
- 56 V tomto ohledu nic neumožňuje usoudit, že přijetím směrnice 2004/38 zamýšlel zákonodárce Společenství změnit rozsah uvedeného článku 12, jak byl vyložen Soudním dvorem, aby napříště omezil jeho normativní obsah na pouhé právo na přístup ke vzdělání.
- 57 V tomto kontextu je třeba zdůraznit, že na rozdíl od článků 10 a 11 nařízení č. 1612/68 článek 12 tohoto nařízení nebyl zrušen, ba ani změněn směrnicí 2004/38. Zákonodárce Unie tudíž nezamýšlel zavést touto směrnicí omezení rozsahu působnosti tohoto článku 12, jak byl vyložen judikaturou Soudního dvora.

58 Tento výklad je podpořen skutečností, která vyplývá z přípravných prací směrnice 2004/38, že tato směrnice byla pojata tak, aby byla koherentní s výše citovaným rozsudkem Baumbast a R [KOM(2003) 199 v konečném znění, s. 7].

59 Mimoto, kdyby měl být článek 12 nařízení č. 1612/68 vykládán tak, že se od vstupu směrnice 2004/38 v platnost omezuje na přiznání práva na rovné zacházení co se týče přístupu ke vzdělání, aniž by stanovil jakékoliv právo pobytu dětí migrujících pracovníků, jeho zachování by bylo od vstupu této směrnice v platnost zbytečné. Článek 24 odst. 1 této směrnice totiž stanoví, že všichni občané Unie, kteří pobývají na území hostitelského členského státu, požívají v oblasti působnosti Smlouvy stejného zacházení jako státní příslušníci tohoto státu a v tomto ohledu bylo rozhodnuto, že přístup ke vzdělání spadá do rozsahu působnosti práva Unie (viz zejména rozsudek ze dne 13. února 1985, Gravier, 293/83, Recueil, s. 593, body 19 a 25).

60 Konečně je třeba uvést, že podle třetího bodu odůvodnění směrnice 2004/38 je jejím cílem zejména zjednodušit a posílit právo volného pohybu a pobytu všech občanů Unie (viz v tomto smyslu rozsudek ze dne 25. července 2008, Metock a další, C-127/08, Sb. rozh. s. I-6241, bod 59). Za takových okolností, jako jsou okolnosti v původním řízení, by přitom to, že by použití článku 12 nařízení č. 1612/68 bylo podřízeno splnění podmínek stanovených v článku 7 této směrnice, mělo za následek, že by právo pobytu dětí migrujících pracovníků v hostitelském členském státě za účelem toho, aby v něm mohly zahájit studia nebo v nich pokračovat, a právo pobytu rodiče, který o něj skutečně pečuje, podléhala striktnějším podmínkám, než jsou podmínky, které na ně byly použitelné před vstupem uvedené směrnice v platnost.

61 Na první otázku a druhou otázku pod písm. a) je tedy třeba odpovědět, že státní příslušník členského státu, který byl zaměstnán na území jiného členského státu, v němž jeho dítě získává vzdělání, se může za takových okolností, jako jsou okolnosti v původním řízení, dovolávat ve svém postavení rodiče, který skutečně pečuje o toto

dítě, práva pobytu v hostitelském členském státě pouze na základě článku 12 nařízení č. 1612/68, aniž by musel splňovat podmínky stanovené ve směrnici 2004/38.

Ke druhé otázce pod písm. b)

⁶² Podstatou druhé otázky pod písm. b) předkládajícího soudu je, zda právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě, jež vykonává právo získávat vzdělání v souladu s článkem 12 nařízení č. 1612/68, podléhá podmínce, že tento rodič musí mít dostatečné prostředky k tomu, aby se po dobu svého pobytu nestal zátěží pro systém sociální pomoci tohoto členského státu a zdravotní pojištění, kterým jsou v tomto státě kryta všechna rizika.

⁶³ London Borough of Lambeth, jakož i vláda Spojeného království a dánská vláda tvrdí, že možnost, aby rodiče požívali práva pobytu na základě článku 12 nařízení č. 1612/68, byla ve výše citovaném rozsudku Baumbast a R přiznána pouze z důvodu zvláštních okolností dvou věcí, v nichž byl vydán tento rozsudek, u nichž byla splněna podmínka, aby občané Unie měli dostatečné prostředky pro sebe a své rodinné příslušníky. V důsledku toho nelze tuto judikaturu použít na situace, kde tato podmínka není splněna.

⁶⁴ Tyto argumenty nicméně nelze přijmout.

⁶⁵ V jedné z věcí, v níž byl vydán výše citovaný rozsudek Baumbast a R, p. Baumbast, otec dětí, o jejichž právo pobytu v hostitelském členském státě na základě článku 12 nařízení č. 1612/68 se jednalo, sice měl prostředky, které mu, jakož i jeho rodině umožňovaly nebýt zátěží pro systém sociální pomoci tohoto státu. Nicméně otázkou, zda p. Baumbast byl schopen zabezpečit vlastní obživu, se Soudní dvůr zabýval pouze v rámci třetí otázky položené předkládajícím soudem ve věci, která se týkala p. Baumbasta

v souvislosti s jeho právem pobytu s ohledem na článek 18 ES a směrnici Rady 90/364/EHS ze dne 28. června 1990 o právu pobytu (Úř. věst. L 180, s. 26; Zvl. vyd. 20/01, s. 3).

⁶⁶ Naproti tomu odpovědi Soudního dvora na první dvě předběžné otázky, které se týkaly práva pobytu dětí a jejich matky, která o ně pečovala, se zakládaly nikoli na jejich hospodářské soběstačnosti, nýbrž na skutečnosti, že cíl nařízení č. 1612/68, a sice volný pohyb pracovníků vyžaduje optimální podmínky pro začlenění rodiny pracovníka v hostitelském členském státě a že odepřít rodičům, kteří pečují o děti, možnost pobývat v hostitelském členském státě po dobu školní docházky jejich dětí může tyto děti zbavit práva, které jim bylo přiznáno zákonodárcem Unie (výše citovaný rozsudek Baumbast a R, body 50 a 71).

⁶⁷ V každém případě v rozsahu, v němž Soudní dvůr v bodě 74 výše citovaného rozsudku Baumbast a R připomněl, že vzhledem k celkové souvislosti a cílům sledovaným nařízením č. 1612/68, a zejména jeho článku 12 nemůže toto nařízení být vykládáno restriktivně a nesmí být zbaveno svého užitečného účinku, nelze na základě tohoto rozsudku tvrdit, že přiznání dotčeného práva pobytu podléhá podmínce finanční samostatnosti, jelikož Soudní dvůr nikterak, byť i implicitně nezaložil své úvahy na této podmínce.

⁶⁸ Výklad, podle něhož právo pobytu v hostitelském členském státě dětí, které v něm získávají vzdělání, a rodiče, který o ně skutečně pečuje, nepodléhá podmínce mít dostatečné prostředky a zdravotní pojištění, kterým jsou kryta všechna rizika, je podpořen čl. 12 odst. 3 směrnice 2004/38, který stanoví, že odjezd občana Unie nebo jeho smrt nevede až do ukončení studia jeho dětí ke ztrátě práva pobytu jeho dětí ani rodiče, který o děti skutečně pečuje, bez ohledu na jejich státní příslušnost, pobývají-li tyto děti v hostitelském členském státě a jsou zapsány ve vzdělávacím zařízení za účelem studia.

69 Toto ustanovení, třebaže není použitelné na spor v původním řízení, ozřejmuje zvláštní důležitost, kterou směrnice 2004/38 přikládá situaci dětí, které získávají vzdělání v hostitelském členském státě, a rodičů, které o ně pečují.

70 Na druhou otázku pod písm. b) je tedy třeba odpovědět, že právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě, jež vykonává právo získávat vzdělání v souladu s článkem 12 nařízení č. 1612/68, nepodléhá podmínce, že tento rodič musí mít dostatečné prostředky k tomu, aby se po dobu svého pobytu nestal zátěží pro systém sociální pomoci tohoto členského státu a zdravotní pojištění, kterým jsou v tomto státě kryta všechna rizika.

Ke druhé otázce pod písm. c)

71 Podstatou druhé otázky pod písm. c) předkládajícího soudu je, zda právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto státě, podléhá podmínce, aby jeden z rodičů dítěte vykonával v době, kdy toto dítě zahájilo školní docházku, výdělečnou činnost jakožto migrující pracovník v uvedeném členském státě.

72 Podle svého znění se článek 12 nařízení č. 1612/68 použije jak na děti, jejichž rodič „je zaměstnán“ na území hostitelského členského státu, tak na děti, jejichž rodič v něm „byl zaměstnán“. Nic v textu tohoto článku nenaznačuje, že by se jeho rozsah působnosti omezoval na situace, v nichž jeden z rodičů dítěte měl postavení migrujícího pracovníka přesně v okamžiku, když toto dítě zahájilo studia, ani že by děti bývalých migrujících pracovníků měly pouze omezené právo na přístup ke vzdělání v hostitelském členském státě.

73 Jak bylo uvedeno v bodě 50 tohoto rozsudku, právo dítěte na přístup ke vzdělání na základě uvedeného článku 12 nezávisí na tom, zda si dotčený rodič zachová postavení migrujícího pracovníka. Děti bývalých migrujících pracovníků se tedy mohou dovolávat práv vyplývajících z tohoto článku 12 stejně jako děti občanů Unie, kteří mají postavení migrujících pracovníků.

74 S ohledem na judikaturu připomenutou v bodě 37 tohoto rozsudku postačuje, aby se dítě, které získává vzdělání v hostitelském členském státě, v tomto státě usadilo v době, kdy v něm jeden z jeho rodičů vykonával práva pobytu jakožto migrující pracovník. Právo dítěte pobývat v tomto státě, aby v něm získávalo vzdělání v souladu s článkem 12 nařízení č. 1612/68, a v důsledku toho právo pobytu rodiče, který o něj skutečně pečuje, tudíž nemohou podléhat podmínce, aby jeden z rodičů dítěte vykonával v době, kdy toto dítě zahájilo školní docházku, výdělečnou činnost jakožto migrující pracovník v hostitelském členském státě.

75 V důsledku toho je na druhou otázku pod písm. c) třeba odpovědět, že právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto státě, nepodléhá podmínce, aby jeden z rodičů dítěte vykonával v době, kdy toto dítě zahájilo školní docházku, výdělečnou činnost jakožto migrující pracovník v uvedeném členském státě.

Ke druhé otázce pod písm. d)

76 Podstatou druhé otázky pod písm. d) předkládajícího soudu je, zda právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto státě, zaniká plnoletostí tohoto dítěte.

- 77 Ze spisu předloženého Soudnímu dvoru vyplývá, že tato otázka vlivu plnoletosti dítěte na právo pobytu, jež má jeho rodič v postavení osoby, která o něj skutečně pečuje, je odůvodněna okolností, že dceři M. Teixeira bylo v době podání žádosti o příspěvek na bydlení 15 let a v mezidobí dosáhla věku 18 let, a dosáhla tak podle právních předpisů platných ve Spojeném království plnoletosti. Tato otázka musí být přezkoumána s ohledem na článek 12 nařízení č. 1612/68, jelikož toto ustanovení je, jak vyplývá z odpovědi na první otázku a na druhou otázku pod písm. a), tím ustanovením, které umožňuje založit právo pobytu osoby v situaci M. Teixeira.
- 78 Zprvce je třeba uvést, že dosažení plnoletosti nemá přímý vliv na práva přiznaná dítěti článkem 12 nařízení č. 1612/68, jak je vykládán Soudním dvorem.
- 79 S ohledem na jejich cíl a jejich účel jak právo na přístup ke vzdělání stanovené v článku 12 nařízení č. 1612/68, tak související právo pobytu dítěte trvají až do doby, kdy toto dítě dokončí svá studia.
- 80 Vzhledem k tomu, že podle ustálené judikatury zahrnuje rozsah působnosti článku 12 nařízení č. 1612/68 rovněž vysokoškolská studia (viz zejména rozsudky ze dne 15. března 1989, Echternach a Moritz, 389/87 a 390/87, Recueil s. 723, body 29 a 30, jakož i výše uvedený Gaal, bod 24), může dítě ukončit studia až po dosažení plnoletosti.
- 81 Ve výše citovaném rozsudku Gaal se Soudní dvůr vyjádřil k otázce, zda se pojem „dítě“ ve smyslu článku 12 nařízení č. 1612/68 omezuje na děti ve věku méně než 21 let nebo děti závislé na migrujícím pracovníkovi za účelem rozhodnutí, zda se práva na rovné zacházení stanoveného v tomto článku mohlo v souvislosti s přidělením podpory na vzdělávání dovolávat dítě tohoto pracovníka ve věku 21 let nebo více, které na něm již nebylo závislé.

- 82 Soudní dvůr v bodě 24 výše citovaného rozsudku Gaal připomněl, že zásada rovného zacházení stanovená v článku 12 nařízení č. 1612/68 vyžaduje, aby dítě migrujícího pracovníka mohlo pokračovat ve studiích za účelem jejich úspěšného dokončení, a poté v bodě 25 téhož rozsudku rozhodl, že se tento článek 12 vztahuje i finanční podpory pro studenty, kteří jsou již v pokročilém stadiu studia, třebaže již dosáhli věku 21 nebo více let a nejsou již závislí na svých rodičích.
- 83 Podmínit použití uvedeného článku 12 věkovým omezením nebo postavením vyživovaného dítěte by bylo podle této judikatury v rozporu nejen se zněním tohoto ustanovení, nýbrž i s jeho smyslem (výše citovaný rozsudek Gaal, bod 25).
- 84 Zadruhé je třeba přezkoumat, zda okolnost, že práva vyplývající dítěti z článku 12 nařízení č. 1612/68 tak byla přiznána bez podmínky věku plnoletým dětem nebo dětem, které již nejsou závislé na migrujícím pracovníkovi, umožňuje rodiči, který pečuje o plnoleté dítě, aby s ním pobýval v hostitelském členském státě až do ukončení jeho studií.
- 85 V bodě 73 výše citovaného rozsudku Baumbast a R rozhodl Soudní dvůr, že by bylo zásahem do práva dítěte migrujícího pracovníka plnit za co nejlepších podmínek školní docházku v hostitelském členském státě, pokud by osoba, která o něj skutečně pečuje, nemohla s tímto dítětem v uvedeném členském státě pobývat po dobu jeho studií.
- 86 I když je dítě, které dosáhne plnoletosti, v zásadě považováno za schopné uspokojit své vlastní potřeby, právo pobytu rodiče, který pečuje o dítě, jež vykonává své právo získávat vzdělání v hostitelském členském státě, může nicméně trvat i po dosažení tohoto věku, pokud dítě nadále potřebuje přítomnost a péči tohoto rodiče, aby mohlo pokračovat ve

studiích a dokončit je. Je na předkládajícím soudu, aby posoudil, zda tomu tak ve věci v původním řízení skutečně je.

- 87 V důsledku toho je třeba na druhou otázku pod písm. d) odpovědět tak, že právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto státě, zaniká plnoletostí tohoto dítěte, ledaže dítě nadále potřebuje přítomnost a péči tohoto rodiče, aby mohlo pokračovat ve studiích a dokončit je.

Ke třetí předběžné otázce

- 88 Tato otázka je položena předkládajícím soudem pouze pro případ, že by bylo na první otázku odpovězeno kladně, tedy pro případ, že by se osoba v situaci M. Teixeira mohla dovolávat práva pobytu jen na základě směrnice 2004/38.
- 89 S ohledem na odpověď na první otázku a na druhou otázku pod písm. a) není na třetí otázku třeba odpovídat.

K nákladům řízení

- 90 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je

k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Státní příslušník členského státu, který byl zaměstnán na území jiného členského státu, v němž jeho dítě získává vzdělání, se může za takových okolností, jako jsou okolnosti v původním řízení, dovolávat ve svém postavení rodiče, který skutečně pečuje o toto dítě, práva pobytu v hostitelském členském státě pouze na základě článku 12 nařízení č. 1612/68 ze dne 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství, ve znění nařízení Rady (EHS) č. 2434/92 ze dne 27. července 1992, aniž by musel splňovat podmínky stanovené ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS.
- 2) Právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě, jež vykonává právo získávat vzdělání v souladu s článkem 12 nařízení č. 1612/68, nepodléhá podmínce, že tento rodič musí mít dostatečné prostředky k tomu, aby se po dobu svého pobytu nestal zátěží pro systém sociální pomoci tohoto členského státu a zdravotní pojištění, kterým jsou v tomto státě kryta všechna rizika.
- 3) Právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto

státě, nepodléhá podmínce, aby jeden z rodičů dítěte vykonával v době, kdy toto dítě zahájilo školní docházku, výdělečnou činnost jakožto migrující pracovník v uvedeném členském státě.

- 4) Právo pobytu v hostitelském členském státě, jež svědčí rodiči, který skutečně pečuje o dítě migrujícího pracovníka, když toto dítě získává vzdělání v tomto státě, zaniká plnoletostí tohoto dítěte, ledaže dítě nadále potřebuje přítomnost a péči tohoto rodiče, aby mohlo pokračovat ve studiích a dokončit je.**

Podpisy.